

RAJMUND LULLUS:

UČENÝ ROZHOVOR MEDZI VIEROU A ROZUMOM
(PROLÓG A I. ČASŤ)

Rajmund Lullus (Ramón Llull; 1232 – 1315) bol katalánsky mysliteľ, básnik, mystik a kresťanský misionár medzi moslimami. Spis Disputatio fidei et intellectus napísal v Montpellier v októbri roku 1303. Skladá sa z Prológu a piatich častí. Prológ obsahuje definície viery a rozumu ako abstraktných pojmov. Na začiatku prvej časti sa tento teoretický opis mení na dramatizovaný dialóg medzi personifikovaným Rozumom a personifikovanou Vierou, rétoricky vyzdobený exemplami, sršiaci emočným napätím, no zároveň narábajúci so scholastickou terminológiou, využívanou v dobovej teologicko-filozofickej odbornej diskusii (disputatio). V prvej časti, ktorej slovenský preklad prinášame, diskutuje personifikovaný Rozum s personifikovanou Vierou o možnosti či nemožnosti dokazovania článkov viery logickými prostriedkami (per necessarias rationes). V ďalších štyroch častiach sa Rozum snaží dokázať vybrané tézy kresťanskej dogmatiky (Božia Trojica, Vtelenie, Stvorenie sveta, Vzkriesenie), pričom Viera jeho postupu odporuje. Spor zostáva otvorený, napätie medzi nimi sa vyostruje, až ich napokon musí napomenúť pustovník, ktorý ich vyzýva, aby sa v pokoji zmierili.

Preklad vychádza z kritického latinsko-katalánskeho vydania Ramon Llull: Disputa entre la Fe i l'Enteniment. Ed. J. Batalla, A. Fidora. Turnhout – Santa Coloma de Queralt: Brepols – Obrador Edendum 2011 (číslovanie v hranatých zátvorkách) s prihladením k Raimundi Lulli Opera Omnia. Tomus IV, ed. I. Salzinger. Moguntiae: Officina Typographica Mayeriana 1729; repr. Frankfurt a. M.: Minerva 1965 (číslovanie tučnými číslicami). Latinský text, ktorý prinášajú Batalla a Fidora, vychádza z edície Waltera Eulera v Raimundi Lulli Opera Latina 23. Turnhout: Brepols 1998. Pri úpravách textu však zohľadňujú najdôležitejšie rukopisy, a to Mnichovský (Bayerische Staatsbibliothek Clm 10497) z prelomu 14. a 15. storočia, Barcelonský (Biblioteca de Catalunya 682) a Oxfordský rukopis (Merton College ms. 89), obidva z 15. storočia. Textové varianty v preloženej pasáži sú pomerne časté. Keďže však ide o zmeny, ktoré zásadne nemenia význam textu, pri preklade do slovenčiny nie je potrebné na ne upozorňovať.

(J. C.)

Prológ

1. [1.] Štúdium teológov, ktorí sa snažia pootvoriť bránu vedenia, by sa malo odohrávať v atmosfére horlivého rozjímania nad skúmaním pravdy. Pravda je totiž vzdelanosťou pre nevzdelaných, náukou pre dobrých žiakov a osvietením i završením pre po-

kročilých. A tak, keďže niektorí zastávajú názor, že články viery v žiadnom prípade nemožno dokázať rozumom, ale možno ich prijať iba prostredníctvom viery, a iní zastávajú názor presne opačný, totiž že ich možno dokázať jasnými dôvodmi, rozhodli sme sa napísať túto rozpravu na spôsob dialógu, v ktorom sa rozum prihovára viere s myšlienkou, že ju možno dokázať rozumovými dôvodmi, zatiaľ čo viera mu odporuje a jeho názor popiera. Problém tohto učeného rozhovoru však sami nerozhodneme, ale ponecháme jeho vyriešenie na vyšší [Boží] Rozum.

2. Pri písaní sa budeme pridržiavať takéhoto postupu:

[2.] Článkov [viery] je akiste mnoho, no pokiaľ ide o obsah tejto knihy, chceme v nej podať dôkazy o blaženej Božej Trojici, o svätom Božom vtelení, ako aj o stvorení sveta a o všeobecnom vzkriesení ľudí. Pri skúmaní máme v úmysle postupovať podľa Všeobecného umenia (*ars generalis*).

No prv, než začneme, radi by sme o rozume a viere povedali toto:

3. Rozum je mohutnosť, vďaka ktorej človek prirodzene chápe rozumom uchopiteľné súcna (*entia intelligibilia*). Táto mohutnosť však nemôže chápať proti svojej prirodzenosti, ktorou je rozumové chápanie, podobne, ako mohutnosť videnia nemôže vidieť proti svojej prirodzenosti, ktorou je videnie.

Naproti tomu viera je svetlo dané od Boha, pomocou ktorého sa rozum dozvedá veci týkajúce sa Boha, no nie zo svojej prirodzenosti, ktorou je rozumové chápanie. Takto rozum verí, že pravda je niečo, čo sa nemôže dozvedieť prostredníctvom rozumového chápania.

Podľa týchto vyššie uvedených dvoch definícií chceme uvažovať o rozume a viere tak, že rozum podľa svojej prirodzenosti, ktorou je rozumovo chápať, bude predkladať svoje dôvody, a viera zas podľa svojej prirodzenosti, ktorou je veriť, mu bude odporovať.

I. časť. Či možno články katolíckej viery dokázať, alebo ich dokázať nemožno.

1. [3.] Stalo sa, že Rozum raz putoval spolu so svojou sestrou Vierou a Rozum povedal: – Dochádza k veľkému znevažovaniu celej kresťanskej viery, pretože neveriaci hovoria, že kresťanská viera nemôže byť pravdivá, lebo ju nijako nemožno dokázať rozumom. Hovoria tak preto, lebo niektorí kresťania predpokladajú, vyhlasujú alebo tvrdia presne to: totiž že pravdu kresťanskej viery nemožno žiadnym spôsobom dokázať. A to dáva neveriacim dôvod, aby sa toho, čomu veria, nevzdali v prospech niečoho, ohľadom čoho si rozum nie je istý.

[4.] Napríklad sa rozpráva, že ktorýsi saracénsky kráľ, zbehlý vo filozofii, viedol učenú debatu s jedným kresťanom, a kresťan mu podal dôkazy, že saracénsky zákon je nepravdivý. Vtedy kráľ kresťana požiadal, aby mu dokázal kresťanskú vieru prostredníctvom nutných dôvodov. Potom sa vraj sám stane kresťanom i so všetkými saracénmi svojho kráľovstva. Kresťan však vyhlásil, že prostredníctvom nutných dôvodov jeho vieru nemožno potvrdiť. Vtedy kráľ kresťanovi povedal: Nedobre si urobil, pretože predtým som bol saracén, teraz však nie som ani saracén, ani kresťan. I vyhnať kresťana zo svojho kráľovstva s hanbou a hromžením. A tak, Viera, vidíš, akú veľkú škodu kresťan narobil, keď teba, Vieru, nevedel dokázať.

2. [5.] Viera vtedy riekla Rozumu: – Nebolo by dobre, keby sa články viery dali dokázať, pretože – ako sa píše – stratili by sa zásluhy z viery. Viera totiž „nemá zásluh tam, kde ľudský rozum podáva dôkaz“.¹

[6.] Vtedy povedal Rozum: – Saracéni nejedia bravčové mäso, a preto vraj v ich krajoch žije veľa divých prasiat. A keďže je tam dosť levov, ktoré jedia prasce, menšie prasatá zo všetkých síl vytrhajú zo zeme korene rastlín, aby veľké prasce či diviaci mali čo žrať a neničili si kly rýpaním v zemi. Tak budú môcť veľké prasce bojovať s levom, keď príde. Podobne keby niektorí veľmi múdri kresťania, čo sa vyznajú v teológii a filozofii, s mojou pomocou a s pomocou mojej sestry Vôle oddane bojovali proti neveriacim, ktorí sa snažia potlačiť katolícku cirkev falošnými názormi a podobenstvami, vravím ti, že tí by zachovali kresťanský ľud v tvojej pravde, vyriešili by námietky neveriacich a predložili by o Bohu také pravdy, že by neveriaci nemohli proti ich dôvodu nič namietat'. A tak by všetci neveriaci prišli cezo mňa k tebe a cez teba ku mne, predsa však s pomocou Božej milosti, ku cti ktorej podstupujem také veľké námahy.

[7.] Najprv ti chcem povedať, že pred Mohamedovým príchodom bola vraj celá Afrika, a ešte viac aj Ázia a Európa spravovaná kresťanmi, a to vďaka kázaniu apoštolov. Po Mohamedovom príchode však saracéni odstránili kresťanov takmer zo všetkých týchto krajov, pretože ty, Viera, si priveľmi hlboká a náročné je v teba veriť. Naproti tomu nezodôvodnené názory (*credulitas*), ktoré majú o Bohu saracéni, nie sú hlboké. Okrem toho vtedy nebolo takých kresťanov, čo by ti hĺbkou môjho chápania osožili proti neveriacim tak, ako osožia diviaky proti levom. A z toho môžeš vidieť, že takéto škody sú oveľa závažnejšie ako tvoje zásluhy.

[8.] Ďalej ti poviem, že si nebola stvorená v prvom rade na to, aby ľudia získavali zásluhy, ale preto, aby Boží ľud oslavoval, poznal a miloval Boha, pretože oslavovať, poznávať a milovať Boha je lepšie a vznešenejšie ako odmeňovať ľudí.

Okrem toho dodávam, že keby články kresťanskej viery bolo možné dokázať, ľudia by naopak získavali zásluhy v oblasti chápania a milovania, pretože je napísané: „Milujeme len to dobro, ktoré poznáme.“² Aj Izaiáš hovorí: „Ak neuveríte, nepochopíte.“³ A tak je zrejmé, že ty, Viera, si dispozícia a príprava, prostredníctvom ktorej som ja disponovaný k vyšším veciam týkajúcim sa Boha. Keď totiž cez teba verím, prijímam predpoklady a vďaka nim môžem stúpať vyššie, stávaš sa mojím habitom, a tak si ty vo mne a ja v tebe. A keď ja, pochopiac, vystúpim na stupeň, na ktorom si ty, tak ty zas, veriac, vystúpiš o stupeň vyššie odo mňa. Ako olej pláva na vode, tak aj ty neustále prebývaš nado mnou. Dôvod je takýto: pri svojom predpokladaní máš viac síl vo všetkom stúpať nahor, pretože sa pri tom nenamáhaš ako ja, ktorý musím pri stúpaní prostredníctvom chápania vynakladať veľkú námahu.

[9.] A ešte: Chápanie pravdy o Bohu vyžaduje väčšiu mieru spolupráce medzi mnou a mojou sestrou Vôľou než viera. Ak chceš, môžeš sa o tom presvedčiť. Lebo keď verím,

¹ Gregor Veľký: *In Evang.*, hom. 26, 1 (pozn. prekl.).

² Porovnaj Augustín: *De Trinitate* X, 1, 3 (pozn. prekl.).

³ Iz 7, 9 Vg (pozn. prekl.).

moja prirodzenosť sa oslabuje, pretože je spútaná; no keď chápem vyššie veci, uzdravuje sa a oslobodzuje.

Preto vtedy, keď je niečo pre mňa príliš ťažké, obrátim sa na teba, aby som veril. Lebo tak, ako zostáva vo vode habituálne chladnosť, aj keď je horúca, aj ty, Viera, zostávaš habituálne vo mne, keď ja chápem. A tak zo všetkých týchto i mnohých iných dôvodov, ktoré možno uviesť, je zrejmé, že nekonáš správne, ak sa staviaš proti mne, keď som príčinou tvojho povýšenia teraz i navždy.

3. [10.] Viera sa obrátila na Rozum so slovami: – Nehnevaj sa na mňa, brat môj. Veď som príčinou, vďaka ktorej sa môžeš pozdvihnúť v tom, v čom ti umožňujem (*dispono*) chápať, ako si vyššie sám pripustil. A tak stále chápeš v zhode so svojou prirodzenosťou, ako o tebe hovorí definícia, ktorá zaznela vyššie.

Pochop teda nasledujúce slová: Dobre vieš, že Božia Trojica je neuchopiteľná (*incomprehensibilis*), lebo je nekonečná a ty si konečný. A keďže medzi nekonečným a konečným niet žiadneho pomeru (*nulla est proportio*), vyplýva z toho, že počas pozemského života nemôžeš Božej Trojici porozumieť prostredníctvom nutných dôvodov. Lebo keby si mohol, znamenalo by to, že konečné by obsiahlo (*comprehenderet*) nekonečné, čo je nemožné a protirečí to rozumu.

[11.] Rozum povedal: – Nehnevám sa na teba, sestra moja Viera, lež hovorím ti pravdu. Veľmi ma trápi, že nekresťanské národy ma nevyužívajú v čo najväčšej miere, na tých vysokých stupňoch, kde by ma využiť mohli. A na tvoje stanovisko odpovedám takto: Pripúšťam to, čo hovoríš o neuchopiteľnosti Božej Trojice a mojej konečnosti. Upozorňujem však, že ak mám ohľadom Božej Trojice nejaké nutné dôvody, nevyplýva z toho, že som ju uchopil (*quod sim comprehensor*), ale iba to, že som ju pochopil (*sed tantum apprehensor*). Ak totiž niekto položí prst na niektorú časť rozžeraveného železa, pocíti iba časť jeho teploty, nie však celú, pretože sa nedotkol celého jej subjektu, ale iba jeho časti. Podobne aj ja svojím chápaním vďaka vliatiu milosti Božej Trojice a vďaka jej najvyššej pochopiteľnosti bez problémov môžem podľa svojich schopností aspoň čiastočne zachytiť čosi z jej svetla pravdy. Niet totiž nikoho, mňa nevylučujúc, kto by jej v tom mohol zabrániť, ak si to ona sama želá.

Veľmi sa ti preto čudujem, prečo si nevzala do úvahy, že keď Božia vôľa z dôvodu milosti vliala počas tohto života do ľudskej vôle lásku, aby vďaka nej človek miloval a konal dobro, prečo by takisto aj Božia múdrosť nemohla do mňa z milosti vliat' vedomosť, aby som sa o Božej Trojici dozvedel pravdu, ktorá by mi stačila na to, aby som ju pochopil a aby som odstránil všetky námietky proti nej. Ba tým by som podporil aj svoju sestru Vôľu v jej láske, pretože bez hĺbky môjho chápania, by nemohla mať lásku dostatočne hlbokú.

4. [12.] Viera povedala Rozumu: – Už si povedal, že medzi nekonečným a konečným niet pomeru. Z toho ako dôsledok vyplýva, že medzi nimi niet ani prostriedku (*medium*). A tak nemôžeš spolupracovať s Najblaženejšou Trojicou prostredníctvom schopnosti chápať, ale iba vďaka mojej dôverčivosti a predpokladaniu.

[13.] Rozum povedal Vieri: – Pripúšťam, že máš pravdu v tom, že medzi konečným a nekonečným nemôže byť prostriedok. To však platí iba o prirodzenom prostriedku, nie

o prostriedku, ktorým je svetlo milosti, ku ktorému dochádza kontingentne, pretože Boh má záľubu v konaní veľkých diel v stvorenom subjekte, keď doň vlieva svoju dobrotu a toto vliate dobro premieňa na svoju dobrú pochopiteľnosť. A ako je možné, že dokonca ani ty, Viera, nevieš, že sama sa vďaka svetlu milosti nachádzaš medzi konečným a nekonečným? Celú Božiu Trojicu totiž poznáš iba extenzívne. Intenzívne ju poznať nemôžeš, lebo v tom prípade by si ju celú uchopila (*comprehenderes ipsam*). A tak vďaka tebe mám svetlo, v ktorom môžem aj ja aspoň niečo o Božej Trojici extenzívne pochopiť. Aj to sa však týka iba pochopenia vo vzťahu k mojej úlohe (*quoad me*), aby som mal dostatok schopnosti zahnať všetky omyly ohľadom Trojice.

5. [14.] A vypočuj si, Viera, aj toto: predpokladajme, že by som sa o Božej Trojici nemohol dozvedieť vôbec nič, a tu by ťa chcel nejaký mimoriadne vzdelaný neveriaci zničiť pomocou zrejmych dôvodov. Čím by som ti vtedy mohol pomôcť? Určite nie tebou, pretože on nechce veriť. Potom z toho vyplýva, že ti môžem pomôcť iba sám sebou, pretože pravda prevažuje nad nepravdou tak pri chápaní, ako aj pri viere. V opačnom prípade by som v tomto živote bol oslobodený od povinnosti odporovať nepravde, ktorá ide proti tebe a proti Božej Trojici, a mohol by som bez hriechu zotrvať v nečinnosti. To však, ako som povedal, nie je možné. Z toho potom vyplýva, že z pravdy o Božej Trojici sa môžem dozvedieť dosť na to, aby som mohol odporovať nepravde, ktorá ide proti nej, podávajúc o nej dôkazy a ničiac omyly, ktoré proti nej neveriaci deň čo deň rozširujú.

[15.] Rozum pokračoval: – Hovorí sa, že ktorýsi saracén sa natoľko zahĺbil do štúdia svojho zákona, až pochopil, že ten zákon nie je pravdivý. I zašiel za jedným vzdelaným kresťanom a priznal sa mu, že už nechce byť saracénom, ale kresťanom. To však len za predpokladu, že mu onen kresťan dokáže (*probaret*) kresťanskú vieru prostredníctvom nutných dôvodov. Kresťan mu povedal, že tak to nejde. Vtedy ho saracén požiadal, nech mu objasní kresťanskú vieru, aby v ňu uveril. Kresťan povedal, že to nemôže urobiť, pretože vieru dáva iba Boh. Saracén na to odvetil, že ho neťaží žiadna vina. Chcel sa predsť kresťanom, no nemal vieru, ktorú sám od seba mať nemôže. A ani pravdu o Trojici nemôže uzrieť, ak tá nie je preukázateľná dôkazom (*non est demonstrabilis*). A tak je vraj sám Boh príčinou jeho zatratenia, čo je však proti Božej добрôte, ktorá chce, aby všetci ľudia boli spasení. Keďže takáto neprávosť v Bohu nie je možná, vyplýva z toho, že Najbližšia Trojica je preukázateľná dôkazom.

6. [16.] Viera povedala: – V čase, keď sa saracén chce stať kresťanom, má už odetý šat viery.

[17.] Rozum odvetil: – To nie je pravda, lebo kresťanom sa síce chce stať, no je v tom protirečenie. Chce totiž Trojici porozumieť pomocou nutných dôvodov, a pritom verí, že vieru môže mať iba vtedy, ak mu ju dá Boh. A tak vo svojej myslí cíti, že v Trojicu neverí, pochybuje o nej a nenávidí ju.

[18.] Viera povedala: – O Bohu nemožno mať poznanie na základe dôkazu (*demonstrativa scientia*), pretože nemá príčinu vyššiu od seba, pomocou ktorej by ho bolo možné definovať a poznať. O Bohu však možno mať vieru, keď predpokladáme (*supponendo*), že je Trojedivý.

[19.] Rozum povedal: – Je pravda, že Boh nemá príčinu vyššiu od seba, ale sám je príčinou všetkých súcien, ktoré boli, sú a budú. Napriek tomu ho možno poznávať prostredníctvom jeho najsvätejších dôvodov (*rationes*), čiže vlastností (*proprietas*). Keď si totiž položíme otázku: „Čo je Boh?“, odpovieme, že Boh je súcno, v ktorom sa jeho dobrota, veľkosť, večnosť, moc, múdrosť, vôľa atď. navzájom zamieňajú (*convertuntur*) a sú počtom totožné. To neplatí o žiadnom inom súcne. Keby sa v ňom totiž jeho vlastnosti zamieňali, v skutočnosti by bolo Bohom, a tak by bolo viacero bohov, čo je nemožné a nepravdivé, ako v *Knihe o sylogizmoch* dokazuje Rajmund.⁴

7. [20.] Viera povedala: – Svoj počiatok mám u prorokov a v čase nášho Pána Ježiša Krista ma potvrdili zázraky. Teraz ma však ty chceš zrušiť nutnými dôvodmi, keď chceš podávať dôkazy o Trojici a iných vyššie zmienených článkoch viery. To sa ti však nemôže podariť, pretože moje bytie sa opiera o moje vlastné princípy.

[21.] Rozum povedal: – Nechcem ťa zrušiť. Naopak, som rád, že prebývaš v nevzdelaných ľuďoch a v tých, čo nedisponujú hlbokým intelektom. Chcel by som však, aby sa našli aj takí ľudia, čo by mojím prostredníctvom odstránili zo sveta rozkoly a bludy, aby o Bohu bolo iba jedno pravé vedenie a jedna viera. Pretože omyly nemožno úplne odstrániť prostredníctvom viery, ale prostredníctvom mňa ich odstrániť možno. V čase prorokov pohania verili a v čase apoštolov boli zázraky. Dnes však veriť nechcú a ani zázraky sa takmer nedejú. Preto je potrebné, aby neveriaci, ktorí sa vydávajú za vodiacich, prostredníctvom pádných dôvodov dospeli k chápaniu teba cezo mňa, a to, samozrejme, za pomoci Božej milosti.

Okrem toho ti poviem, že náš Pán Ježiš Kristus vydal dôkaz o tebe, Viera, keď jedol med⁵ a keď blahoslavený Tomáš vložil ruku do jeho boku, keď sa zjavil apoštolom v miestnosti, kde boli zhromaždení.⁶

8. [22.] Viera povedala: – Rozpráva sa, že raz žil jeden významný kresťanský duchovný, ktorý si chcel byť vo veci Božej Trojice úplne istý prostredníctvom pádných dôvodov. Ten prišiel k akejsi veľkej rieke a na jej brehu našiel maličkého chlapca, ktorý sa snažil liat pohárikom vodu do jamky. Duchovný sa ho spýtal, čo to robí. Chlapec odvetil, že chce odmerať, koľko pohárikov vody sa nachádza v onej rieke. Duchovný mu povedal, že sa usiluje o niečo, čo nie je možné. Tu chlapec riekol, že ešte menej možná je jeho snaha skúmať Božiu Trojicu.⁷ – A tak Viera povedala Rozumu: – Brat môj, teraz môžeš uznať, že to, čo hovoríš, nie je možné vedieť.

---

⁴ Ide o spis *Liber ad probandum aliquos articulos fidei catholicae per syllogisticas rationes* (= *Liber de syllogismis*), ktorý Rajmund písal paralelne s *Učeným rozhovorom*. V piatej časti *Učeného rozhovoru* (O vzkriesení) doslovne cituje viacero sylogizmov, ktoré sa nachádzajú v šiestej časti *Knihy o sylogizmoch* (pozn. prekl.).

⁵ Porovnaj Iz 7, 15 c (pozn. prekl.).

⁶ Porovnaj Jn 20, 24-29 (pozn. prekl.).

⁷ Toto exemplum sa prvýkrát objavuje v *Dialógu o zázrakoch* od Caesaria z Heisterbachu (zomrel okolo roku 1240). Duchovným hlbajúcim o Trojici je v ňom svätý Augustín. Neskôr sa dostalo aj do *Zlatej legendy* od Jakuba de Voragine (1260) (pozn. prekl.).

[23.] Rozum povedal: – Žiadna nemožnosť nie je čosi trvalé ani sa netýka každého človeka. Keď totiž Boh chce, z nemožného robí možné, a naopak. Preto tvoj argument neplatí.

9. [24.] Viera povedala: – Je nemožné podať dôkaz o Trojici, a to z tohto dôvodu: To, čo nejakým spôsobom vzdoruje ľudskému poznaniu, nemožno preukázať dôkazom. Trojica však nejakým spôsobom vzdoruje ľudskému rozumu, pretože podľa ľudského poznania ploditeľ predchádza splodeného, zatiaľ čo v Božej Trojici neexistuje prvenstvo. Preto o Trojici nemožno podať dôkaz.

[25.] Rozum povedal: – Pripúšťam, že máš pravdu, že ľudským uvažovaním nemožno podať dôkaz o Trojici, pretože ľudský rozum sám zo seba usudzuje, že ploditeľ predchádza splodeného. Tak ako ty aj ja však veriac môžem zachytiť pravdu o článkoch viery iba vďaka svetlu milosti, ktoré prichádza zhora. Vďaka tomuto svetlu postupujem od viery k chápaniu, že Boh Otec nepredchádza Boha Syna, pretože z celej svojej nekonečnej a večnej dobroty – a to isté platí aj o ostatných vlastnostiach – plodí a privádza na svet (*generat et producit*) svojho Syna.

10. [26.] Viera povedala: – Ak niečo možno poznať, možno to poznať buď osebe, alebo cez to, čo bolo skôr (*per prius*), alebo cez to, čo bude neskôr (*per posterius*). Trojicu však nemožno poznať žiadnym z týchto troch spôsobov. Trojicu teda nemožno poznať. Nemožno ju poznať osebe, pretože ťa nekonečne prevyšuje. Nemožno ju poznať cez to, čo bolo prv, pretože v Bohu niet prvenstva. Nemožno ju poznať ani cez to, čo bude neskôr, pretože pomocou toho, čo bude neskôr, nemožno podať dôkaz, lebo účinok nezapríčiňuje svoju príčinu.

[27.] Rozum povedal: – Pripúšťam, že Boh ma nekonečne prevyšuje, ale tak ty prostredníctvom mňa, ako aj ja prostredníctvom teba veriac prijímame od Boha svetlo milosti a dozvedáme sa o ňom nejaké pravdy. A tak v tomto svetle môžem pochopiť niektoré pravdy o Bohu. Lebo ak nie, Boží rozum by bol spútaný a nemohol by dávať svetlo, aby sme porozumeli, ako ho dáva, aby sme verili, čo je nemožné.

A ďalej, keď hovoríš, že Boh nemá nič, čo by bolo skôr, pripúšťam to. Predsa však, hoci nemá nič, čo by bolo prv, z toho ešte nevyplýva, že sa o ňom nemožno dozvedieť pravdy prostredníctvom chápania. Ako totiž Boh vďaka svojej rozumovej prirodzenosti je príčinou toho, že sám rozumovo poznáva, i toho, že môže byť rozumom poznaný, tak z nekonečnej a večnej povahy svojej nekonečnej a večnej dobroty atď. zapríčiňuje, že z neho plynie nekonečné a večné dobro. A preto, pokiaľ ide o tieto dva spôsoby, tvoj argument neplatí. Pokiaľ však ide o tretí spôsob, čiže o dokazovanie z účinkov, o tom hovorím, že platí.

11. [28.] Viera povedala: – Nie je možné, aby rozum bez svojho nástroja (*instrumentum*) prekračoval svoje hranice. Jeho nástrojmi sú prvé princípy a tie siahajú iba po zmysly a predstavivosť. Preto rozum nemôže zachytiť nič z Božej Trojice.

[29.] Rozum povedal: – Tvoj argument platí, iba pokiaľ ide o výšku Božej Trojice a pokiaľ ide o moje vlastné ustrojenie, ktoré je nízke a ľudské. Neplatí však, pokiaľ ide o Boží nástroj, ktorým je svetlo milosti, ako už bolo povedané vyššie. A čudujem sa ti, Viera, že vôbec nemáš výčitky svedomia, pretože sa zdá, že sa prehrešuješ proti Svätému

Duchu. Vari nevieš, že je napísané, že Svätý Duch „vanie, kam chce“?⁸ Ak teda chce on sám, kto sa odváži povedať, že nemôže inšpirovať ľudský rozum, ktorý túži mať poznanie (*notitia*) o Božej Trojici, aby ju mohol chváliť, aby jej mohol slúžiť a aby mohol vyvracať omyly neveriacich, ktorí ju nenávidia a nepoznajú?

12. [30.] Viera povedala Rozumu: – Pozrimeže, aký si ty prostoduchý! Ako by si mohol dokázať, že Duch Svätý nemôže splodiť (*producere*) božskú osobu ako Otec, hoci je v dokonalosti rovnako mocný ako on?

[31.] Rozum povedal: – Ako je z dôvodu Božej nekonečnej a nesmiernej jednoty nevyhnutné, aby Boh bol jeden, rovnako je nevyhnutné, aby aj jeho otcovstvo bolo jedno a jediné. A to isté platí aj o osobe Syna a Svätého Ducha. Keby totiž v Božej bytnosti bolo viacero otcovstiev, jedno by obmedzovalo ostatné a nekonečnosť otcovstva by bola konečná, čo je nemožné. To isté platí aj o synovstve [Syna] a vanutí [Ducha].

13. [32.] Viera povedala: – V jednej *Knihe o propozíciách*, ktorú si napísal, sa tvrdí, že je nevyhnutné, aby došlo ku vzkrieseniu ľudí, pretože od Boha by bolo väčšie dobro, keby vzkriesil pre večnosť čo len jedného človeka a následne mu dal nekonečnú slávu, než keby stvoril všetkých ľudí v tomto živote, a nevzkriesil ich. A o tomto si myslíš, že je to dôkaz, zatiaľ čo v skutočnosti o žiadny dôkaz nejde, ale je to iba presvedčenie (*persuasio*).

[33.] Rozum povedal: – Vraví sa, že jediným nepriateľom vedenia je nevedomec. Boh akiste nie je nepriateľom vedenia. Bol by ním však, keby mi bránil, aby som sa s pomocou jeho milosti dozvedel o pravdivosti článkov viery. Takéto nepriateľstvo ale nie je možné. Nevieš azda, že „všetci ľudia prirodzene túžia po vedení“?⁹ Boh by však bol proti takejto prirodzenosti, ktorej je sám pôvodcom, keby bránil tomu, aby články viery bolo možné dokázať. Preto ti hovorím, že nemáš správny názor, ak si myslíš, že v *Knihe o propozíciách*, ktorú si spomenula, sa nenachádza v zmienenej veci dôkaz, ale iba presvedčenie. Veď si uvedom, že tak, ako trojuholník má tri uhly, aj Boží súd je dobrý, spravodlivý a veľký, a to spravodlivý vďaka spravodlivosti, veľký a dobrý vďaka veľkosti jeho dobroty, ktorú by však nemal, keby nebolo všeobecného vzkriesenia.

14. [34.] Rozum pokračoval: – V rámci kresťanskej viery existuje množstvo schizmatikov, akými sú Gréci, jakobiti, nestoriáni, Albánci, Rusi a podobní odlúčení. Všetci z nich si o sebe myslia, že sú bližšie k pravde ako latínci. Tvojimi prostriedkami im však nemožno podať liek obrátenia, iba mojimi, pretože chápem pravdu. Bezo mňa sa žiadna viera nemôže odôvodnene povyšovať nad inú. Z toho plynie, že katolícka viera iba vďaka mne môže postupovať proti takýmto nepravdovravným kresťanom, čo väzia v omyle, lebo ma nevedia užívať pre nedostatok rozumu.

[35.] Viera povedala: – Schizmatici neväzia v omyle preto, že by si im ty chýbal alebo že by mali teba nedostatok, ale preto, že mňa nevedia používať tak, ako treba.

[36.] Rozum povedal: – A ako by neveriaci mohli používať teba bezo mňa? Veď ty si vo svojich výrokoch sama protirečíš, zatiaľ čo vedenie náleží mne, nie tebe, ako si sama povedala.

---

⁸ Jn 3, 8 (pozn. prekl.).

⁹ Aristotelés: *Metaphysica* I, 1 (pozn. prekl.).

15. [37.] Rozum riekol: – Veľa kresťanov pochybuje o tom, či môžeš byť tá pravá, pretože vidia, že viacerí tvoji vyznávači ťa nepestujú tak, ako by mali. Preto sa mnohým ľuďom zdá, že si len výmyslom, čo v skutočnosti nie je pravda. A preto je veľa hriešnikov a neveriacich, ktorých by nebolo, keby som ja mohol dosiahnuť svoj cieľ, po ktorom veľmi túžim a prahnem – aby totiž bolo veľa rozumných ľudí, ktorí by podávali dôvody, že si nevyhnutná. Vtedy to, čo sa ľuďom na tebe zdá byť výmyslom, nebude výmyslom, ale istou vecou.

[38.] Viera povedala: – Čím viac ma tí, čo by ma mali vyzdvihovať a robiť mi česť, znevažujú, tým väčšie zásluhy u Boha majú tí, čo ma ctia a vyznávajú, ako sa patrí.

16. [39.] Rozum povedal: – Vieš, že Božiu vôľu a Boží rozum si ľudia majú cítiť rovnakou mierou. Odkiaľ si teda prišla na to, že Božiu vôľu majú ľudia milovať do hĺbky (*intensive*), a Božiemu rozumu nemajú rozumieť do hĺbky? A ako to, že v nižších veciach dosahujem pravdu do hĺbky, neopnechávajú priestor na pochybnosti (*intensive et assertive*), no vo veciach Božej Trojice to tak nie je? Och, aká to bolesť a zármutok, keď ty si myslíš, že ja nemôžem konať v súlade s cieľom, na ktorý som bol v prvom rade stvorený, zatiaľ čo ty tak konať môžeš!

[40.] Viera povedala: – Nečuduj sa, brat môj, že viac dosahujem ja láskou než ty chápaním!

[41.] Rozum riekol: – Neprekáža mi, že ty dosahuješ viac, ale to, že hovoríš, že ja nedosahujem nič. Čo to je za nezmysel, že o oslovi a volovi viem veľa právd, ale o Bohu, svojom Stvoriteľovi vraj nevlastním žiadnu, ako ty vravíš!?

17. [42.] Rozum pokračoval: – Na základe toho, čo tvrdíš, počas tohto života nezískavam zásluhy chápaním, ale vierou. A tak čím viac sa približujem k chápaniu Božej Trojice, tým viac prichádzam o zásluhy, ktoré by som inak získal pomocou dôverčivosti. Nuž potom zle robia doktori teológie, keď zväčšujú svoje vedomosti a túžia poznať Božiu Trojicu. Naopak dobre robia tí, čo nechcú chápať. Och, aký žiaľ a smútok! Kto len uzdraví moje rany a kto zmení môj smútok na radosť?

[43.] Viera riekla: – Prečo plačeš a roníš slzy? Zármutok ťa prejde, ako ťa prešiel už dávno v minulosti.

[44.] Rozum povedal: – Ako sa môžem upokojiť a ako ma má prejsť zármutok, keď môjho Pána, Boha, len málo ľudí pozná a miluje, mnohí ho nepoznajú a viacerí ho znevažujú?

18. [45.] Viera povedala: – Zle robíš, brat môj, keď chceš prekročiť svoje hranice. Choď svojimi cestami a mne dovoľ ísť mojimi. Tým chcem povedať, že ty môžeš mať o Bohu istotu prostredníctvom negácie a ja zas môžem mať istotu prostredníctvom afirmácie, veriac, že Boh je dobrý, veľký, večný, mocný atď., ako aj že je Trojjediný. Ty naproti tomu môžeš vďaka rozumovému chápaniu hovoriť, že Boh nie je žiadny kameň ani živel, a vytvárať podobné negácie.

[46.] Rozum povedal: – Ó, aké nešťastie pre mňa znamená, čo som práve počul! Čo to má byť, že ja sa o Bohu dozvedám pravdu iba cez negáciu, viera však cez afirmáciu? Podľa toho, čo vravíš, z Božieho bytia by som mohol niečo porozumieť iba na základe toho, že to nie je kameň ani živel atď. O jeho добрote, veľkosti atď. však takáto negácia

nepovie nič. Ale z toho, že Boh je, vyplýva, že je nekonečný a večný, že je nekonečne a večne dobrý, veľký a všetko ostatné, o čom bola reč vyššie. Lebo je nutné, aby takéto súcno bolo, a nie je možné, aby nebolo; tak sám dokazujem.

19. [47.] Rozum pokračoval: – Za predpokladu, že články viery možno dokázať, môžeme ja i moje sestry Pamäť a Vôľa lepšie vzdorovať hriechom a nadobúdať cnosti, než keby ich dokázať nebolo možné. Je to preto, že čím viac dokážem pochopiť Boha, tým viac naň možno pamätať a milovať ho, a duša sa následkom toho upevňuje v cnostiach a vzdáva sa od nerestí.

[48.] Viera riekla: – To by však znamenalo, že Boha možno počas pozemského života chápať, pamätať naňho a milovať ho iba za cenu toho, že by som ja, Viera, bola zrušená, ako sa to udeje vo večnej sláve, kde už nebudem mať subjekt, o ktorý by som sa opierala.

20. [49.] Rozum povedal: – Na príklade viery, ktorá je bezo mňa, možno najlepšie vidieť, že kresťanská viera je neudržateľná (*esse impossibile*) v porovnaní s presvedčeniami neveriacich. Pretože veriť, že Boh je Trojjediný, ako aj veriť v to, čo sa týka Božej Trojice, je oveľa ťažšie, než veriť, že Boh je len jeden, a nie trojica. Pohanovia sa vyhýbajú tomu, čo je ťažšie, a nachádzajú potešenie v tom, čo je ľahšie, a preto na jedného kresťana pripadá stovka neveriacich a pohanov. Z toho potom vyplýva, že by bolo zle, keby sa články viery nedali dokázať. Naopak je dobre, že ich možno dokázať rozumom, rozumejúc im však zdravým spôsobom, čiže vďaka Božej pomoci, aby si ty, Viera, ktorá si veľmi náročná, mala vo mne pomocníka a bojovníka proti najhorším bludom tohto sveta.

[50.] Viera povedala: – Som síce veľmi náročná, ale môžem získať väčšiu odmenu.

Rozum riekol: – A čo má Boh z tvojich zásluh? A ako to, že len preto, že si záslužná, Boh prichádza o toľko pohanov, ktorí sa ženú do pekla?

Keď takto Rozum a Viera viedli rozhovor a navzájom na seba s hnevom zazerali, Rozum povedal: – Navždy si môžeme takto protirečiť, keď ty budeš vraviť, že články viery nemožno dokázať, a ja, že ich dokázať možno. Postúpme však k dokazovaniu a ak ja dokážem Božiu Trojicu, keď tá raz bude predmetom dôkazu, ty to nebudeš môcť odškriepiť, pretože múdry človek nemá o preukázanej veci žiadnu pochybnosť.

Z latinčiny preložil Jaroslav Cepko.

Preklad je súčasťou riešenia grantovej úlohy Christian Philosophy in Central and Eastern Europe (ID 443.20132321/21885).